

Mrežna dostupnost arhivskim izvorima u Hrvatskoj za istraživanje rodoslovlja

Jozić, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:017355>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Informatologije

Ivona Jozić

Mrežna dostupnost arhivskih izvora u Hrvatskoj
za istraživanje rodoslovlja

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Sanjica Faletar Tanacković

Sumentor: dr. sc. Dražen Kušen

Osijek, 2012.

Sadržaj

1. Sažetak	3
Uvod	5
1. Rodoslovna istraživanja	6
2. Izvori za rodoslovna istraživanja	7
2.1. Matične knjige	8
2.2. Matice rođenih, vjenčanih, umrlih.....	10
2.2.1. Problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga	11
2.3. Status animarum (Stanje duša)	12
2.4. Popisi stanovništva	14
2.5. Zavičajnici	15
2.6. Zemljišne knjige i katastar	16
2.7. Natpisi na spomenicima	17
3. Pohrana i čuvanje izvora.....	18
3.1. Arhivi kao čuvari i kolekcionari spisa i dokumenata	19
3.2. Povijest promjena – od usmjernosti na izvore do suvremene usmjerenosti na istraživače.....	21
3.3. Otvaranje novih mogućnosti.....	21
3.4. Uloga interneta u suvremenom informacijskom okruženju	26
3.3.5. Digitalizacija arhivskih izvora u Hrvatskoj i njihova mrežna dostupnost.....	27
6. Zaključak.....	32
7. Literatura.....	34

1. Sažetak

U radu koji slijedi obrađena je tema rodoslovnih istraživanja. Opisani su izvori koji su potrebni u jednom takvom istraživanju, njihova svrha i način upotrebe. Matične knjige, matice rođenih, vjenčanih i umrlih, Status animarum, zavičajnici, zemljišne knjige i nadgrobni spomenici zapisi su koji rezultiraju uspješnim istraživanjem i pronalaskom podataka vrijednih za izgradnju rodoslovlja. Arhivi su pak ustanove u kojima bi se u pravilu trebali pronaći zapisi o navedenim izvorima jer oni čuvaju spomenute izvore i daju ih korisnicima na uvid.

Rad se bavi i problemima s kojima se suočavaju istraživači rodoslovlja. Budući da se trenutno nalazimo u suvremenom informacijskom okruženju, arhivska je dokumentacija u postupku digitalizacije koja omogućava lakšu dostupnost i zasigurno veću potrebu za istraživanjem jer je sve dostupnije, bez obzira na geografski smještaj. U radu se predstavljaju arhivski su izvori koji su mrežno dostupni, kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu, koji olakšavaju rodoslovno istraživanje i povećavaju njegovu kvalitetu. Uglavnom komercijalni alati za izradu rodoslovlja nalaze se na mnogim posebno opremljenim mrežnim stranicama te nude pomoć i lakšu obradu podataka, koji su prikupljeni iz ranije navedenih izvora. Posebna se pažnja u radu posvećuje ARHINET-u, arhivskom informacijskom sustavu za opis, obradu i upravljanje arhivskim gradivom – hrvatsko mrežno rješenje za lako pretraživanje arhivskih spisa.

Ključne riječi: rodoslovna istraživanja, matične knjige, arhivi, digitalizacija, Hrvatska.

„Ako se dogodi da jednog dana nestanu sva stabla, čovjeku će preostati samo njegovo genealoško stablo da nad njim plače.“

Albert Einstein

Uvod

Što je društvo razvijenije, to je veće zanimanje pojedinaca za povijest vlastite obiteljske loze te gotovo da i nema razvijene zemlje u kojoj ne djeluju rodoslovna društva. „Obiteljska povijest ne započinje djedovima i pradjedovima nego se proteže generacijama u prošlost u kojoj je svaki od tisuća zaboravljenih predaka živio i proživjavao svoj životni roman.“¹ Same odgovore po pitanju životne povijesti treba početi tražiti u izvorima koji su uglavnom skromni jer za male ljude, točnije sve one koji nisu plemići, svećenici, umjetnici, znanstvenici, političari ili sportaši... u pravilu nema pisanih sjećanja.² Sreća je pak da se čovjek ne može ukalupiti niti prisiliti da se drži samo propisanih odjeljaka i podataka, a ta karakteristika ljudi uočljiva je i prisutna u matičnim knjigama jer su zapisi na rubnicama zanimljivi i pružaju puno informacija o ljudima koji nisu obnašali važnu dužnost u povijesti.³

Kod nekog je to puka znatiželja, kod drugog razbibriga ili hobi, kod trećeg područje rada kojim se svakodnevno bavi, ali postojanje znatiželje prema istraživanju svoje povijesti sve je veće jer se u informatički potkovanom svijetu čini da su informacije nadohvat ruke. Ukoliko se započinje istraživanje, potrebni su papir i olovka te pokoji živući rođak kako bi postojao temelj za istraživanje. Nakon toga, ipak je potrebno provjeriti koji su izvori s potrebnim podacima dostupni na mreži, a koji u fizičkom obliku u najbližoj ckrvi ili arhivu. Cilj ovoga rada je prikazati na koji način su rodoslovna istraživanja zastupljena u Hrvatskoj, koliko su mrežno dostupni rezultati i na koji način se koriste.

Nakon kratkog uvoda u rodoslovna istraživanja gdje je dana njihova definicija i opisani su najčešći poticaji za njihovo provođenje, u drugom su poglavlju ovog rada opisani izvori koji su potrebni za rodoslovno istraživanje. Matične knjige opisane su prve kao jedan od najvažnijih izvora jer sadrže sve podatke koji su potrebni za osnovu rodoslovnog stabla. Potom slijede matice rođenih, vjenčanih i umrlih koje daju shematski prikaz života pojedine osobe, a Status animarum, zavičajnici, zemljišne knjige i natpisi na spomenicima pomagala su koja oblikuju i usmjeravaju izradu rodoslovlja. U trećem se poglavlju problematiziraju arhivi kao izuzetno važne ustanove u ovom segmentu ljudskoga djelovanja, jer čuvaju i daju na uporabu, između ostaloga, i vrijednu građu koja je potrebna za izradu rodoslovlja. Kako bi, pak ona bila što više upotrijebljena, u arhivima, ali i ostalim baštinskim ustanovama se potiče digitalizacija i

¹Meze, Ljudevit. Matične knjige Valpovštine - ishodište za izradu rodoslovlja. // Valpovački godišnjak, 13 (2008), str. 50.

² Usp. Isto.

³ Usp. Modrušan, Martin. Matične knjige kao izvor informacija s posebnim osvrtom na bilješke na marginama. // Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci 49. (2000), str. 441.

omogućavanje mrežne dostupnosti građe. Posebna se pak pažnja u ovom poglavlju pritom posvećuje ARHINET-u, informacijskom sustavu za opis, obradu i upravljanje arhivskim gradivom koji se koristi u našim arhivima.

1. Rodoslovna istraživanja

Istinska je želja mnogih ljudi istražiti prošlost svoje obitelji kako bi svojim potomcima ostavili vrijedne i točne podatke o njihovom podrijetlu.⁴ Ponekad su istraživači vođeni vlastitom znatiželjom, nekad potrebom, a nerijetko se događa da je istraživanje vlastite povijesti, pa tako i okoline u kojoj se osoba nalazi, dio svakodnevice i stalnog zanimanja. Proučavanje rodoslovlja može biti više i manje složeno, sve ovisi o tome kakav je konačni ishod potreban.

Rodoslovlje se može odrediti kao proučavanje samog postanka i odnosa pokoljenja ljudi (životinja, biljaka).⁵ Rodoslov, rodoslovlje sa znanstvenog se stajališta naziva i genealogija; korijen riječi dolazi iz grčkih naziva „genea“ (rod, pleme, koljeno) i „logos“ (riječ, govor).⁶ Jednostavno rečeno, rodoslovlje je obiteljsko stablo koje prikazuje povijest obiteljske loze, a sastavljeno je od imena, prezimena, datuma rođenja, vjenčanja i smrti pojedinaca.⁷

Genealogija je zapravo znanost koja proučava obiteljsku povijest i porijeklo. Genealoška ili rodoslovna istraživanja poprilično su složena i gotovo su uvijek dugotrajan postupak koji nije ograničen samo na saznavanje i povezivanje imena ljudi i datuma njihovog rođenja, vjenčanja i smrti u obiteljsko stablo nego obuhvaća i znatno šire podatke.

Glavni problemi rodoslovnih istraživanja: Kako doći do predaka? Kako pronaći podatke, kako ih obraditi? Kako ih staviti javnosti na uvid i uporabu, odnosno kako ih objaviti?⁸

Teško je odrediti broj amatera koje zanima njihovo porijeklo i koji kontaktiraju arhivske ustanove, ali broj istraživača rodoslova među korisnicima Hrvatskog državnog arhiva kreće se oko 70%.⁹ Prije svega, to je pronalaženje predaka određene osobe i ostalih njegovih bližnjih, upotrebljavajući pritom povijesne, najčešće službene dokumente, kako bi se utvrdila biološka,

⁴ Usp. Blog šokac graničar. URL: <http://sokacgranicar.blogger.hr/post/starosjedioci-slavonske-posavine-/900950.aspx> (2012-5-14)

⁵ Usp. Klaić, Bratoljub. Rječnik stranih riječi. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1978. Str. 475.

⁶ Usp. Isto.

⁷ Usp. Rodoslov ba. URL: <http://www.rodoslov.ba/Pages/view/3/1/> (2012-5-14)

⁸ Usp. Meze, Ljudevit. Nav. dj., str. 50.

⁹ Usp. Paver, M. Rodoslovac - amater na vratima arhiva. URL: http://www.daz.hr/zad/2004_izlaganje_paver.htm (2012-4-6)

dakle genetička ili obiteljska srodnost. Što je vjerodostojnost uporabe dokumenata veća, to su i dobiveni rezultati istraživanja točniji. Najbolji i najsigurniji svakako su povijesni, službeni dokumenti, i to iz prve ruke. Pritom je važno pažljivo povezivati posredne dokaze ili pak naznake kako bi se utvrdio nečiji identitet ili međusobna povezanost. Svi ti izvori podataka, prikupljena saznanja, dokazi i zaključci proizašli iz rodoslovnog istraživanja predstavljaju rodoslov ili povijest obitelji. Međutim, rodoslov (1) i povijest obitelji (2) nisu isto i razlikuju se u svom značenju: (1) rodoslov je činjenični pregled osoba i njihove međusobne povijesti, a (2) povijest obitelji – navedenih podataka – sadrži i životne detalje osoba, stoga je sadržajnija od rodoslovlja. Prilikom istraživanja vrlo su bitne i povijesne okolnosti, opći društveni i povijesni konteksti u kojima su živjele osobe o kojima je riječ.¹⁰

Nijedna obitelj nema isti, pa ni sličan rodoslov. U svakoj postoje barem nijanse koje je čine posebnom i samim time potiču istraživanje obiteljske povijesti budući da je svakog istraživača prvenstveno vlastita znatiželja potaknula pretraživanje i prikupljanje rodoslovnih podataka.

2. Izvori za rodoslovna istraživanja

Kako započeti istraživanje i koliko će za to vremena biti potrebno prvo je pitanje s kojim se susreću potencijalni istraživači te nerijetko ostanu na tom pitanju jer misle da ne znaju odakle treba početi i da će im istraživanje oduzeti mnogo vremena. Odličan i običan savjet jest uzeti bijeli papir, ispisati podatke o sebi koji su poznati te od roditelja zatražiti podatke o njihovim roditeljima. Nakon tog pitanja može doći do problema ako sljedeća pokoljenja nisu živuća i tu počinje pravo, dublje istraživanje. Prilikom istraživanja rodoslovlja moguć je susret s nekoliko značajnih arhivskih izvora koji daju potrebne podatke i usmjeravaju k daljnjem istraživanju. Kako bi pronađeni podaci bili bogatiji, točniji i važeći, potrebno je pronaći nekoliko izvora koji se isprepleću i uspoređuju te pretvaraju u točan ishod istraživanja.

Građa od koje se polazi i kojom se istraživači u samom početku služe jesu prezimena.¹¹ „Prezime je simbioza riječi i povijesnog čina. Prezime u sebi sadržava priču, društveni čin, stvarni događaj, ono je povijesni spomenik jedne povijesne činjenice, najstariji trag nekog

¹⁰ Usp. Isto. (2012-4-6)

¹¹ Usp. Meze, Ljudevit. Nav. dj., str. 51.

plemena, roda, obitelji.¹² Jedni od prvih slavenskih naroda kod kojih su se pojavila prezimena kao stalna i nezamjenjiva jesu Hrvati i to još u 12. stoljeću.¹³

„Obujam istraživanja rezultira obiljem podataka koje treba znalački obraditi – podatke o pojedincima povezati u obitelji, obitelji u obiteljske grane, obiteljske grane u rodove.“¹⁴

Arhivski izvori koji se upotrebljavaju za isto matične su knjige, Status animarum, katastar, groblja, zavičajnici, popisi stanovništva, gruntovne knjige i dr. U daljnjem će tekstu neki od izvora biti objašnjeni te će biti opisano njihovo temeljno značenje u istraživanju.

Moguće je usredotočiti se na samo jedan izvor jer je, primjerice, matična knjiga prilično bogata podacima. Međutim, ukoliko želimo bogato istraživanje, podatke koji su potkrijepljeni iz raznih kutova gledišta, onda je uzimanje u obzir i ostalih izvora prijeko potrebno.

2.1. Matične knjige

Prema nekim istraživanjima, jedan od najboljih izvora za izradu rodoslovnog stabla matične su knjige,¹⁵ a o vrijednosti i raznovrsnosti podataka zapisanih u matičnim knjigama pisano je u svijetu; posebno prednjače Francuzi, a vrlo su blizu i domaći istraživači.¹⁶ Postoje matice rođenih, vjenčanih i umrlih. U prošlosti su takve knjige vodili župnici u svojim župama. Matične knjige otkrivaju vrijedne genealoške podatke – datume rođenja, vjenčanja i smrti predaka, imena roditelja mladenaca ili rođenog djeteta, kućni broj, uzrok smrti itd.¹⁷

Pitanje vođenja suvremenih matičnih knjiga uređeno je na Tridentском koncilu, održanom od 1545. do 1563. godine,¹⁸ a tek danas možemo ocijeniti važnost te odluke i žaliti što takva odluka nije i ranije donesena.¹⁹ Tada je prihvaćen propis koji je obvezao župnike na vođenje matica vjenčanih i matica krštenih. Bilo je to vrijeme nadiruće reformacije te su te knjige trebale poslužiti kao dokaz pripadnosti rimokatoličkoj crkvi. U ljeto 1614. papa Pavao V.

¹²Vekarić, Nenad. Genealogija u službi onomastike. // Folia onomastica Croatica 12/13 (2007). URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=366855 (2012-5-14)

¹³ Usp. Meze, Ljudevit. Nav. dj., str. 50.

¹⁴ Meze, Ljudevit. Nav. dj., str. 50.

¹⁵ Usp. Rodoslovlje. Nav. dj. (2012-07-01)

¹⁶ Usp. Modrušan, Martin. Nav. dj., str. 442.

¹⁷ Usp. Rodoslovlje. Nav. dj. (2012-07-01)

¹⁸ Usp. Isto.

¹⁹ Usp. Modrušan, Martin. Nav. dj., str. 442.

izdao je Rimski obrednik u kojem je propisano i vođenje matica umrlih.²⁰Kao komentar na uvođenje matičnih knjiga, navedeno je kako je velika šteta da, pored obrasca koji je propisan, nije izričitije ostavljena i preporučena mogućnost upisa i drugih podataka o rođenju, vjenčanju i smrti u odjeljku „napomena“ jer bi tako matične knjige bile još bogatiji izvor.²¹Državne matične knjige prva je uvela Engleska 1538. godine, a godinu dana kasnije takvu praksu počinje provoditi i Francuska. U 18., 19. i ponegdje 20. stoljeću crkvene matične knjige služile su i kao državna evidencija. U nekim državama i danas vlada takva praksa – Crkva ima ulogu državnih matičnih ureda. Rimski je obrednik uredio i obrasce za upis podataka u te tri matične knjige. Dakako, nije bila riječ o tabličnom, već o opisnom obliku, gdje je jednom rečenicom (ali u zadanom obliku) zabilježen podatak o rođenju, vjenčanju ili smrti.²²

Zakon o državnim matičnim knjigama donosi se 1946. godine i uvode se civilne matične knjige, a 1948. godine od župnih se ureda prisilno oduzimaju knjige i one bivaju predane državnim matičarima u mjesnim i gradskim odborima.²³Uz jednostavne zapise o rođenju, vjenčanju i smrti pojedinca, matične knjige sadrže toliko zanimljivih i nepredvidivih podataka i za one ljude o kojima nigdje nema nikakvih zapisa ni spomena te su u matičnim knjigama njihova imena zapisana uz imena najuglednijih i najmoćnijih ljudi.²⁴

Prema podacima koji su skriveni na rubnicama matičnih knjiga napisane su knjige o demografiji, bolestima, potresima i drugim elementarnim nepogodama te i danas pružaju mogućnost novog pristupa i proučavanja jer, srećom, čovjek se ne može ukalupiti i prisiliti da se drži samo propisanih odjeljaka i podataka.²⁵

Biološke zakonitosti obiteljskih odnosa odnose se na neka od prirodno nametnutih ograničenja i uvjeta. Pritom se misli na dva temeljna fluenta (posebna vrsta vremenskih odnosa koji su u logici uobičajeno bez vremenske dimenzije te se u njima izražavaju ograničenja, primjerice – nemoguće je vjenčati se prije krštenja/rođenja) u kojima se ta ograničenja mogu izraziti. To su spol M (x) koji označava muški spol i relaciju roditelja (x, y). Fluenti se uzimaju kao istiniti od rođenja, točnije samog događaja krštenja pa nadalje – bez obzira na prestanak života roditelja ili djeteta.²⁶

²⁰ Usp. Rodoslovlje. Nav. dj. (2012-07-01)

²¹ Usp. Modrušan, Martin. Nav. dj., str. 443.

²² Usp. Rodoslovlje. Nav. dj.(2012-07-01)

²³ Usp. Arhinet Hrvatska. URL: <http://arhinet.arhiv.hr/>(2011-09-12)

²⁴ Usp. Modrušan, Martin. Nav. dj., str. 442.

²⁵ Usp. Isto., str. 442.

²⁶Usp. Lauc, Davor. Vitek, Darko. Logika i povijesne znanosti - problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=956244 (2012-07-01)

Budući da je zakonom iz 1949. godine bilo predviđeno novčano kažnjavanje ili kažnjavanje popravnim radom vjerskih predstavnika koji izvrše neke preinake u matičnim knjigama koje su zaključene, te je isto tako predviđeno oduzimanje matičnih knjiga i predavanje nadležnom matičaru, vidljivo je da su iste vrlo vrijedan dokument koji je odličan temelj za proučavanje rodoslovlja.²⁷

Unatoč velikoj ljubaznosti i susretljivosti matičara i suradnika, proučavanje matičnih knjiga vrlo je dugotrajan i mukotrpan posao jer u vrijeme kada su podaci zapisivani sve se moralo upisivati rukom, tako da nije moguće preslikati ni najjednostavnije podatke.²⁸

„Matične knjige jesu, a bit će i dalje, nepresušan izvor neslućenih saznanja. Treba ih naći.“²⁹

2.2. Matice rođenih, vjenčanih, umrlih

Skup podataka o jednoj osobi tijekom njezina života nazivase maticom rođenih, vjenčanih i umrlih te su one ogledalo osnovnih podataka u životu pojedinca, koliko god dug ili kratak život imao. Matice rođenih, vjenčanih i umrlih vrlo su dobar shematski prikaz života jedne osobe jer ukoliko su poznata ta tri podatka, mogu se ugrubo vidjeti osnovne migracije osobe.

Sačuvane matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih za područje sjeverozapadne Hrvatske datiraju s početka 18. stoljeća, a kako bi se najbrže došlo do njih, potrebno je otići u župni ured.³⁰

Ministarstvo uprave Republike Hrvatske propisalo je državne matice kao evidenciju o o osobnim stanjima građana. U njih se upisuju činjenice rođenja, sklapanja braka i smrti te drugi podaci o osobama koji su utvrđeni zakonom, a za svako naseljeno mjestovode se po matičnim područjima.³¹ U maticu rođenih upisuju se sve činjenice rođenja osoba koje su se dogodile u

²⁷ Usp. Akmadža, Miroslav. Oduzimanje crkvenih matičnih knjiga u Hrvatskoj u vrijeme komunizma. // Croatica Christiana periodica, 32 (2008). Str. 103.

²⁸ Usp. Švob, Melita. Židovi u Hrvatskoj - židovske zajednice : Knjiga I. Zagreb: K. D. Miroslav Šalom Freiburger, 2004. Str. 487.

²⁹ Modrušan, Martin. Nav. dj., str. 448

³⁰ Usp. Rodoslovlje blogger. URL: <http://rodoslovlje.blogger.hr/post/gdje-su-stare-matice/63153.aspx> (2012-5-14)

³¹ Usp. Republika Hrvatska Ministarstvo Uprave. URL: <http://www.uprava.hr/default.aspx?id=656> (2012-07-02)

Republici Hrvatskoj i rođenja hrvatskih državljana u inozemstvu, u roku od 15 dana od rođenja djeteta.³²

Tridentskim koncilom (1545. - 1653.) propisano je vođenje matičnih knjiga rođenih i umrlih u Katoličkoj crkvi, dok je Rimskim obrednikom iz 1614. godine određeno vođenje i matica umrlih i Stanja duša (Status animarum; više u tekstu iznad).³³

U maticu vjenčanih upisuju se činjenice sklapanja braka koje su se dogodile u Republici Hrvatskoj i brakovi hrvatskih državljana sklopljeni u inozemstvu, dok se u maticu umrlih upisuju činjenice smrti koje su se dogodile u Republici Hrvatskoj i smrti hrvatskih državljana u inozemstvu.³⁴

Oblik prema kojem su se upisivali podaci u matici vjenčanih sličan je obliku matica krštenih, opseg je varirao – ponekad su zapisani samo muž i žena, vrlo često kumovi, a uz ime muža i žene zapisana su imena njihovih očeva, vrlo rijetko, gotovo nikad, imena majki. Negdje su zapisana imena djedova te su se upravo ti podaci, o djedu mladoženje, pokazali presudnima u određivanju pripadnosti obiteljskoj lozi.³⁵

Kao i većina podataka, matice imaju predložak koji bi trebalo ispuniti kako bi podaci za sve upisane bili pregledniji. Budući da se upotrebljavaju stoljećima, unos podataka nije uvijek bio lagan i u potpunosti točan, ali tako je sa svim dokumentima koji potječu iz prošlih stoljeća. Zbog toga je prilikom istraživanja, konkretno rodoslovlja, jako dobro uspoređivati više izvora kako bi se došlo do što više (točnih) saznanja.

2.2.1. Problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga

Počevši s analiziranjem izvora za istraživanje rodoslovlja, na temelju matičnih knjiga kao jednom od najvažnijih izvora, nailazi se na problem mogućnosti pouzdane rekonstrukcije obitelji i izrade genealoškog stabla. Matične su knjige neiscrpan izvor te samim razvojem dolazi do iznošenja novih mogućnosti njihovog tumačenja. Prilikom obrade podataka, potrebno je formalizirati važne značajke genealoških istraživanja, formalizirati kako bi se odredili svi

³² Usp. Isto. (2012-07-02).

³³ Usp. Arhinet Hrvatska. Nav. dj. (2012-07-02)

³⁴ Usp. Republika Hrvatska Ministarstvo Uprave. URL: <http://www.uprava.hr/default.aspx?id=660>(2012-07-02)

³⁵ Usp. Rodoslovlje blogger. Nav. dj. (2012-07-02)

temeljni i izvedeni pojmovi iz zakonitosti. Ne postoji općeprihvaćena metodologija izgradnje logičkog modela nekog područja, ali ovo su osnovni stupnjevi formalizacije:

1. Potrebno je precizno definirati svako područje
2. Odabrati i izgraditi logički sustav u kojemu će se formalni model graditi
3. Izraditi formalni model u odabranome logičkom sustavu i ispitati uspješnost formalizacije³⁶

Problem koji se pojavljuje odmah na početku neujednačenost je ortografije, standardizacija imenske forme, jer je zakon o formi izašao tek 1780. godine, te zamjenjivanje imena prilikom upisa – samim time što je svećenik bio nesmotren ili je u tom danu imao nekoliko zapisa. Nečitki zapisi predstavljaju problem kada se odjednom unose svi rođeni, umrli, vjenčani toga dana i to pod jednim glavnim datumom. Ukoliko se tijekom vremena otrgne stranica, dolazi do gubitka glavnog podatka (datuma) i tu cijela rekonstrukcija gubi smisao.³⁷

Prilikom formalizacije, bitno je odrediti logički sustav, a za ovo istraživanje to je račun događaja. Značajna je razlika između bioloških i pravno-običajnih zakonitosti obiteljskih odnosa. Budući da se javlja i problem nepotpunih podataka i ograničenja samoga formalnoga okvira, nije uvijek moguće precizno i jednoznačno identificirati obiteljsko stablo. Ispitivanjem razvijenoga modela zaključuje se kako logički model rekonstrukcije obitelji pruža vrlo dobre rezultate u odbacivanju logički nemogućih struktura obiteljskih odnosa. Računalno umetanje logičkog modela može pomoći istraživačima, ali samo ako bi se smanjio broj generiranih obiteljskih odnosa, tj. u smislu višeznačnosti bilo bi potrebno odabirati izgledniji obiteljski odnos.³⁸

2.3. Status animarum (Stanje duša)

Osim matičnih knjiga, za izradu rodoslovnog stabla obitelji važno je istražiti je li do danas ostao sačuvan Status animarum (Stanje duša) iz župe. To su knjige koje su vodili župnici i to po kućanstvima, a samo s jedne stranice Stanja duša moguće je rekonstruirati rodoslovlje obitelji

³⁶ Usp. Lauc, Davor. Vitek, Darko. Nav. dj. (2012-07-02)

³⁷ Usp. Isto. (2012-07-02)

³⁸ Usp. Isto. (2012-07-02)

kroz nekoliko generacija.³⁹ Otkrićem tog podatka, bogatstvo pronalaska Stanja duša pojedinca olakšava i usmjerava daljnje istraživanje.

Vođenje spomenutih knjiga propisano je Rimskim obrednikom (Rituale Romanum) iz 1614. godine, iz doba pape Pavla V. Budući da u početku primjena Rimskog obrednika nije bila obavezna, zapisi u staležnicima nisu bili određeni, već su ovisili o osobi koja zapisuje. Vođeni su iz pastoralnih razloga jer su crkvene vlasti željele imati pregled stanja vjernika i njihovih međusobnih odnosa. Sve je to vidljivo za pojedinu obitelj na pojedinačnoj stranici Stanja duša – ako je vođen onako kako je bilo propisano. Najstariji staležnici u sjeverozapadnoj Hrvatskoj potječu s kraja 18. stoljeća. Zapisi u staležnicima naročito su prikladni za istraživanje rodoslovlja budući da se na jednoj stranici nalaze podaci o datumima rođenja (krštenja), vjenčanja i smrti gotovo svih članova jedne obitelji tijekom više generacija. U nekim slučajevima pronalazimo podatke o selidbama, udajama u drugu župu pa čak i izvanbračnim vezama. Knjige staležnika najčešće su velikog formata (A3), podijeljene na pojedina sela i dijelove župe, a u tim dijelovima jedna je stranica posvećena jednom kućanstvu. Prvi staležnici (18. stoljeće) vođeni su opisno, dok se stotinjak godina kasnije (19. stoljeće) počinje uvoditi tablični prikaz te zapisi postaju čitljiviji od onih prijašnjih, a dužnost je osobe koja zapisuje zapisati podatak na za to predviđeno mjesto.⁴⁰

Neki od primjera zapisa u Status animarum (Slika 1.):

Supružnici bi dobili oznaku A. Njihova su djeca dobivala oznaku malog slova – u ovom primjeru malo a. Drugi par u kućanstvu dobio bi oznaku B, njihova djeca oznaku b, itd. S protokom vremena, kako bi se tko od djece vjenčao, uz prethodnu oznaku dobio bi novo, veliko slovo, npr. K i bilo bi dopisano ime osobe s kojom je vjenčan. Njihova bi djeca bila upisana pod malim slovom k. Kad bi netko umro, u odgovarajuću rubriku bio bi upisan datum smrti, a njegovo ime obično bi bilo prekríženo.⁴¹

Ovakvi zapisi neprocjenjiv su izvor za rodoslove, osobito kad bi u nekom mjestu bilo više osoba s istim imenom i prezimenom. Dodatnu vrijednost imaju i u tome što sadrže podatke o događajima – tako su često zabilježene smrti na ratištima, koje nisu zapisane u maticama umrlih, budući da je smrt nastupila u drugoj župi.⁴²

³⁹ Usp. Rodoslovlje. Nav. dj. (2012-07-02)

⁴⁰ Usp. Isto. (2012-07-02)

⁴¹ Usp. Isto. (2012-07-02)

⁴² Usp. Isto. (2012-07-02)

Status animarum, običnim rječnikom pojašnjeno, crkvena je knjiga iz koje je moguće iščitati rodbinske odnose unutar jedne obitelji tijekom više generacija.

Slika 1. Primjer jedne stranice u Status animarumu⁴³

2.4. Popisi stanovništva

Na prvi pogled može se činiti kako popis stanovništva nije konvencionalan izvor za istraživanje rodoslovlja, ali podaci koji su u istome dostupni više su nego dovoljni za potkrijepu pri stvaranju rodoslovlja i provjeru podataka.

Popis stanovništva nije „nadohvat ruke“ kao matične knjige niti pregledan kao Status animarum, ali u svakom slučaju ima podatke koji jednome istraživaču mogu biti od velike koristi prilikom istraživanja obiteljskih korijena i stvaranja rodoslovlja.

⁴³ Rodoslovlje. Nav. dj. (2012-09-20)

Prema zadnjem Zakonu o popisu stanovništva, kućanstvo je svaka obiteljska ili druga zajednica osoba koje zajedno stanuju i troše primitke za podmirivanje osnovnih životnih potreba (stanovanje, prehrana i sl.), odnosno osoba koja u naselju popisa živi sama i nema kućanstvo u drugom naselju Republike Hrvatske ili inozemstvu.⁴⁴ Usporedno zakonu, svako istraživanje rodoslovlja može se započeti i izvatkom iz popisa stanovništva jer isti sadrže informacije koje su potrebne – imei prezime, datum rođenja, bračno stanje, broj djece itd.⁴⁵

Za pojedince i obitelji koji temelje svoje zavičajno pravo na popisu stanovništva iz određene godine moguće je uspostaviti vezu sa sačuvanim knjigama iz te godine i knjigama zavičajnicima.⁴⁶

Vrlo logično djeluju popisi stanovništva, ali dubljim proučavanjem saznaje se da jedno od osnovnih načela službene statistike podrazumijeva zaštitu i povjerljivost osobnih podataka. Podaci s popisa prikazuju se isključivo u skupnom obliku na razini Republike Hrvatske, županija, gradova/općina i naselja. Zaštita osobnih podataka jamči se Zakonom o popisu stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj.

2.5. Zavičajnici

U nižim razredima osnovne škole uči se o zavičaju i zavičajnosti. Započinje se od osobe te njezine uže obitelji k široj. U tim se trenucima ne pridaje puno važnosti samome zavičaju i mnogi ljudi kažu kako za pojam zavičaj nisu čuli još od osnovne škole. Prilikom osmišljavanja takvog tipa istraživanja, zavičajnosti se pridodaje velika važnost i produbljuje se samo njezino značenje te je ona dobar temelj nastavku istraživanja i određivanju okvira istoga.

Pojam zavičajnosti opisuje se kao mjesto rođenja – pravilima uređen odnos administrativne jedinice i građana iz te jedinice s obzirom na prava i dužnosti (biračko pravo, porezi, pristojbe) ili rodni kraj – pravo boravka.⁴⁷ Knjige zavičajnika predstavljaju izuzetno

⁴⁴Usp. Zakon o popisu stanovništva. URL: <http://www.zakon.hr/z/348/Zakon-o-popisu-stanovni%C5%A1tva-ku%C4%87anstava-i-stanova-u-Republici-Hrvatskoj-2011.g>. (2012-07-05)

⁴⁵Usp. Isto. (2012-07-05)

⁴⁶ Usp. Zavičajnici grada Osijeka 1901.-1946. / priredili Stjepan Sršan i Vilim Matić, Osijek: Državni arhiv, 2003. Str. 15.

⁴⁷ Usp. Blog šokac graničar. Nav. dj. (2012-07-01)

značajan izvor jer se na temelju njih mogu sa sigurnošću provesti različita istraživanja i analize te otkloniti brojne nedoumice vezane uz pojedince, obitelji i ukupnu povijest toga područja.⁴⁸

Što se Hrvatske tiče, nakon ukidanja kmetstva postupno se razvijaju zavičajni odnosi te se detaljnije određuje sama problematika zavičajnosti. Primanjem u zavičajnost, Zavičajnik se upisuje u knjigu Imenik zavičajnika s cijelom svojom obitelji. Ovaj slijed događaja vrijedio je sve dok nije donesen Zakon o općinama (1933.) kojim se zavičajnost mogla steći rođenjem, udajom (za supruga koji posjeduje zavičajnost) i namještenjem (činovnici, obitelji, svećenici), a ista se mogla steći još i primanjem. Konkretno, Zavičajnicom se nazivala potvrda o zavičajnom pravu.⁴⁹

Tijekom istraživanja zavičajnici nam omogućavaju laku i brzu vezu s nizom tekućih spisa navodeći u opaskama brojeve predmeta temeljom kojih je stečeno zavičajno pravo. Isto tako, lako je utvrditi vezu s knjigama domovnica, knjigama izdanih obrtnica, služinskim knjigama itd.⁵⁰

Primjerice, Zavičajnici grada Osijeka stvarani su godinama iz mnoštva zapisa koji su preuzeti iz Matičnog ureda Osijek. Prilikom rekonstrukcije, preuzimanja i obrade gradiva, pregledane su sve registraturne evidencije koje su sačuvane unutar fonda Gradskog poglavarstva u Osijeku: zapisnici gradskog zastupstva, normalije, prezidijal, predmetni spisi, popisi stanovništva grada Osijeka i sačuvana dokumentacija gradske straže sigurnosti. Konkretno, u stvaranju tog zavičajnika došlo se do spoznaje da je pravni temelj za izradu bio Zakon o uređenju zavičajnih odnosa iz 1880. godine. To je deset knjiga u kojima su abecednim redom zapisani stanovnici grada koji su imali zavičajno pravo.⁵¹

Istraživanjem rodoslovlja, susretanjem sa zavičajnosti i samom potrebom da se prodube dobiveni podaci može se doći do spoznaje kako se o svakom pojedincu može puno toga saznati na različitim mjestima, koja su ponekad kilometrima udaljena i nažalost nisu svi podaci digitalizirani i svima lako dostupni na mrežnim stranicama.

2.6. Zemljišne knjige i katastar

⁴⁸ Usp. Zavičajnici grada Osijeka 1901.-1946. Nav. dj., str. 15.

⁴⁹ Usp. Blog šokac graničar. Nav. dj. (2012-07-01)

⁵⁰ Usp. Zavičajnici grada Osijeka : 1901.-1946. Nav. dj., str. 16

⁵¹ Usp. Isto.

Otkada je svijeta i vijeka ljudi imaju potrebu skrasiti se na jednom mjestu, sagraditi kuću, osnovati obitelj i raditi kako bi stekli i posjedovali imovinu. Uvijek postoje iznimke, ali u istraživanju rodoslovlja, susret sa zemljišnim knjigama neizbježan je jer one daju mnogo korisnih podataka o pravima na pojedina zemljišta, prošlim i trenutnim vlasnicima.

Zemljišna knjiga (gruntovnica) evidencija je stvarnih prava na zemljištu i drugih prava koji su zakonom određeni.⁵² U zemljišne se knjige upisuju stvarna prava na zemljištima, a vode ih općinski sudovi. Podaci se obrađuju ručno ili elektronički, a zemljišna knjiga zajedno s katastrom čini osnovu zemljišnih podataka.⁵³

U katastru se vodi evidencija o tehničkim pojedinostima nekretnina (položaju, površini, namjeni), a označene su kao katastarske čestice te su temelj za vođenje zemljišnih knjiga.⁵⁴

Sami katastarski uredi upravna su tijela, za razliku od gruntovnice ili zemljišnika koji su sudska tijela, tj. odjeli općinskih sudova. U Hrvatskoj ima 109 općinskih sudova u kojima se vodi evidencija o posjednicima. Katastar je ustrojen radi obračuna poreza, dok se u gruntovnicama ili zemljišnicima vodi evidencija o vlasnicima; važno je napomenuti da je u većini slučajeva riječ o istim osobama. U katastru se identificira pomoću kućne adrese ili pomoću evidencije o posjednicima. Vodi se evidencija o posjedovnim listovima, o obliku, površini, izgrađenosti i sl.⁵⁵

Zemljišne su knjige javne i svatko može zahtijevati uvid u njih, kao i u sve pomoćne popise, te iz njih dobiti izvratke i prijepise.⁵⁶ Istraživanje rodoslovlja vrlo je dobar razlog za proučavanje zemljišnih knjiga jer su one lako dostupne i bogate podacima koji istraživačima donose korisna saznanja i olakšavaju i usmjeravaju istraživanje.

2.7. Natpisi na spomenicima

Nadgrobne ploče, epitafi i slični spomenici značajni su svjedoci doba u kojemu su nastali i to povijesno, umjetnički i društveno. Sa sigurnošću se može reći da su oni jedna od najizravnijih potvrda postojanja ljudi, bez obzira na njihov stalež i zanimanje. Taj izvor za istraživanje prati i

⁵² Usp. Katastar. URL: <http://www.katastar.hr/dgu/poj.php?gr=5> (2012-07-05)

⁵³ Usp. Zakon o zemljišnim knjigama. Članak 3. URL: <http://www.zakon.hr/z/103/Zakon-o-zemlj%C5%A1nim-knjigama> (2012-07-05)

⁵⁴ Usp. Katastar i gruntovnica. URL: <http://katastarigruntovnica.comze.com/index.html> (2012-07-06)

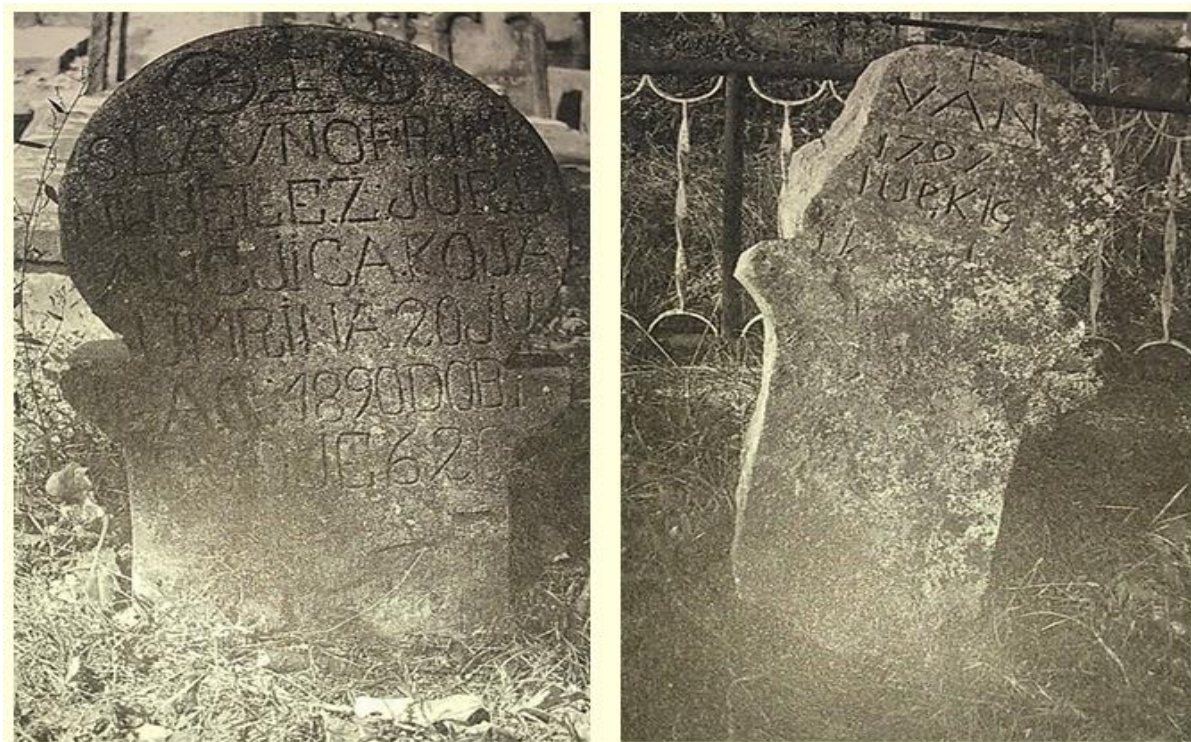
⁵⁵ Usp. Rodoslovlje. Nav. dj. (2012-07-01)

⁵⁶ Usp. Zakon o zemljišnim knjigama. Nav. dj. (2012-07-01)

sudbina crkava na kojem se mjestu nalaze jer ratovi, rušenja, građevinska moda, neodržavanje, neshvaćanje i manjak poštovanja uvelike smanjuje broj tih vrlo korisnih izvora.⁵⁷

Ovisno o lokaciji, nadgrobni spomenici ima u izobilju, te ih je nemoguće bez strpljivog i dugotrajnog rada sve i registrirati, a zasigurno ih ima i skrivenih pod zemljom. Veličina im se kreće od najmanjih i najskromnijih, do skupine spomenika kojima su dimenzije monumentalne.⁵⁸ Ako se gleda duboko u prošlost, on dovoljno da svjedoče o dobu u kojemu su nastali, a prilagođeni su sredini u kojoj su nastali.⁵⁹

Što se tog izvora tiče, bogat je podacima, ali nije lak za uporabu prilikom istraživanja rodoslovlja jer ljudi nerijetko istraživanje žele obrađivati „iz naslonjača“, a nadgrobni spomenici su ti koji su nepomičan izvor (Slika 2), do kojega se, ako nije digitaliziran, može samo fizički doći.

Slika 2. Nadgrobni spomenici u Jajcu i Mrkonjić gradu⁶⁰

3. Pohrana i čuvanje izvora

⁵⁷ Usp. Horvat, Zorislav. Sačuvani nadgrobni spomenici nekih senjana i osoba značajnih za povijest Senja – u Senju i drugdje. Str 83. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?id_clanak_jezik=27853&show=clanak (2012-09-01)

⁵⁸ Usp. Lovrenović, Ivan. Sedam dana po Bosni u kolovozu godine 2008. Zagreb: Naklada Ljevak, 2009. Str. 238.

⁵⁹ Usp. Horvat, Zorislav. Nav. dj. Str. 84. (2012-09-01)

⁶⁰ Lovrenović, Ivan. Nav. dj.

U ranije navedenom tekstu pobliže su određeni izvori, načini na koje su isti sakupljeni tijekom godina te koliko su korisni prilikom istraživanja i oblikovanja rodoslovlja ili obiteljskih stabala.

Ustanove kojima je glavna svrha postojanja prikupljanje i obrada izvornih dokumenata, uključujući i one koji su korisni za rodoslovna istraživanja (matične knjige, matice rođenih, vjenčanih i umrlih, zavičajnici, Status animarum i dr.), koje postoje kako bi se podaci koje one čuvaju razvrstavali i bilikorisni istraživačima ili laicima koji istraživajući žele saznati više o svojoj obitelji, zavičaju, pokrajini u kojoj žive, zovu se arhivi i tu su kako bi olakšali razna istraživanja i samim time opravdali svoje postojanje.

3.1. Arhivi kao čuvari i kolekcionari spisa i dokumenata

Arhivi posjeduju i čuvaju, razvrstavaju i kategoriziraju izvorne dokumente. Oni omogućuju njihovu dostupnost korisnicima te pregledno daju na uporabu i uvid podatke za koje u prvom trenu nismo sigurni ni da postoje. Arhivska je služba utvrđena kao obvezna i javna služba te je pod zaštitom države, a taj je podatak dovoljan kako bi se zaključilo od kolike je važnosti građa koju isti posjeduju.⁶¹

Arhivi su ustanove koje čuvaju, zaštićuju, stručno obrađuju i daju na uporabu pisanu baštinu nastalu radom središnjih tijela državne uprave, prosvjetnih, kulturnih, zdravstvenih i vojnih ustanova, te gradivo nastalo djelatnošću hrvatskog iseljništva i istaknutih pojedinaca te obitelji iz hrvatskog kulturnog kruga. Poput ostalih kulturnih, obrazovnih i informacijskih institucija, sve se više okreću novim tehnologijama u svim područjima svoje djelatnosti – prikupljanju, zaštiti, sređivanju pa tako i u uporabi. Arhiv je dakle ustanova koja čuva primarne dokumente i pisane spomenike, a posao u arhivu često se opisuje kao „kopanje“ po starim spisima.⁶² Zanimljivo je da se tako opisuje i samo istraživanje rodoslovlja u kojemu istraživači „kopaju“ po različitim arhivskim i izvorima koji su potrebni za izradu rodoslovlja.⁶³

Gradivo se razvrstava u dokumentacijske zbirke ili cjeline, a spomenute čini arhivsko gradivo nastalo djelovanjem istoga stvaratelja, zbirka dokumentacije određene vrste ili namjene ili dokumentacija nastala obavljanjem određene djelatnosti. Postoji mogućnost da se zbirka ili

⁶¹Usp. Arhinet Hrvatska. Nav. dj. (2012-05-28)

⁶²Usp. Klaić, Bratoljub. Nav. dj. Str. 99.

⁶³Usp. Lemić, Vlatka. Arhivi i Internet- nove mogućnosti dostupnosti i korištenja arhivskoga gradiva. Str. 207. URL: <http://hrcak.srce.hr/9103>(2012-07-01)

cjelina podijeli u više manjih skupina, ali samo ukoliko je to potrebno radi lakšeg očuvanja i zaštite gradiva.⁶⁴

Arhivsko su gradivo zapisi ili dokumenti koji su nastali djelovanjem pravnih ili fizičkih osoba u obavljanju njihove djelatnosti, a imaju trajno značenje za kulturu, povijest i druge znanosti, bez obzira na mjesto i vrijeme njihova nastanka, te oblik ili materijal na kojem su sačuvani. Konkretno, zapisi su ili dokumenti spisi, isprave, pomoćne uredske i poslovne knjige, kartoteke, karte, nacrti, crteži, plakati, tiskovnice, slikopisi, pokretne slike, uključujući programe i pomagala za njihovu uporabu.⁶⁵ Dokumentacijska zbirka ili cjelina oblikuje se sukladno izvornoj organizaciji, točnije klasifikaciji dokumentacije koju sadrži jer tako se najlakše omogućuje jednostavnije pretraživanje građe koja je potrebna pojedinom istraživaču.⁶⁶ Primjerice, izvori vezan uz rodoslovlje – matične knjige – olakšavaju pretraživanje ukoliko su u izvornom obliku jer, kako je navedeno ranije u radu, ponekad osoba koja je upisivala podatke nije bila temeljita, datum je upisivan samo na početku dana ili su na kraju dana svi redom uneseni, pa ukoliko nedostaje stranica, može doći do nepotpunih saznanja.

U okruženju gdje su česta rodoslovna istraživanja uloga arhiva vrlo je važna jer oni omogućuju pristup važnim rodoslovnim izvorima, primjerice matičnim knjigama, a suvremeni društveni razvoj, političke promjene i upotreba informacijskih tehnologija omogućili su da se usmjerenost arhiva prebaci s pohrane na dostupnost, a glavna usluga koju arhivi nude novom globalnom društvu dostupnost je izvornom gradivu. Omogućavajući dostupnost arhivskom gradivu, arhivi pridonose boljem razumijevanju složenosti povijesnih procesa krajnjim korisnicima.⁶⁷

Tisućama godina prije bilo je neobično imati presliku jednoga dokumenta, sve se čuvalo i pohranjivalo. Ukoliko bi došlo do prirodne katastrofe, sve bi otišlo u zaborav i samo dobro čuvani spisi bili bi spašeni. Stotinama godina prije bilo bi neobično razgovarati s nekim na drugom kontinentu o istraživanju koje se provodi jer je komunikacija bila slaba; moguća, ali vremenski vrlo ograničena. Pojava interneta stvorila je nove mogućnosti koje su uvelike utjecale na olakšavanje dostupnosti i uporabearhivskoga gradiva pohranjenog i upotrebljavanog temeljnom tradicionalnom smislu. To je omogućilo virtualnu dostupnost arhivskome gradivu i

⁶⁴ Usp. Pravilnik o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva. Str 2. URL: http://arhinet.arhiv.hr/Download/PDF/Pravilnik_o_zastiti_i_cuvanju_arhivskog_i_registraturnog_gradiva_izvan_arhiva.pdf (2012-10-05)

⁶⁵ Usp. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. URL: <http://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (2012-02-08)

⁶⁶ Usp. Pravilnik o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva. Nav. dj., str 2.

⁶⁷ Usp. Lemić, Vlatka. Nav. dj. (2012-5-14)

obavijesnim pomagalima. Upotrebom novih tehnologija građa postaje višestruko dostupna i pruža raznovrsne i kvalitetne podatke korisnicima.⁶⁸ Moguća je trenutna komunikacija, uspoređivanje istraživanja i pretraživanje digitaliziranih podataka.

3.2. Povijest promjena – od usmjernosti na izvore do suvremene usmjerenosti na istraživače

Rodoslovno je istraživanje složen postupak i ne odnosi se samo na poznavanje imena, prezimena, podataka o rođenju, krštenju, udaji i smrti (obiteljsko stablo) nego se odnosi i na dublje istraživanje koje obuhvaća pronalaženje predaka određene osobe i ostalih potomaka tih predaka. U istraživanju se upotrebljavaju povijesni dokumenti kako bi se ustanovila biološka, genetička ili obiteljska srodnost.⁶⁹

Što se tiče tradicionalnih mogućnosti, one su, nažalost, izvorno usmjerene na papirne zapise koji nisu lako dostupni i kojima migracija s jednog mjesta na drugo nije praktična. Hrvatski državni arhiv iz dana u dan unapređuje svoje kontakte s istraživačima te upućuje korisnike na raspoloživu građu na temelju svoje informatizirane datoteke. U samim počecima, krajem 90-ih godina prošloga stoljeća, dostupnost je gradiva bila moguća, ali uz niz dodatnih (ne)potrebnih provjera. Primjerice, moglo se istraživati samo svoje rodoslovlje, a ukoliko se traži za treću osobu, postupak je bio sljedeći: pisano odobrenje treće osobe ovjereno kod javnoga bilježnika, dok je za korištenje određenoga mikrofilma bila potrebna dozvola onoga arhiva gdje se čuvala matična knjiga. Nedavno je taj postupak ukinut te se tako olakšalo i ubrzalo istraživanje.⁷⁰

3.3. Otvaranje novih mogućnosti

„Da bi kao čuvari jedinstvenih podataka – različitih od onih u knjižnicama, muzejima ili dokumentacijskim centrima – pronašli svoje mjesto u mreži informacijskih ustanova današnjice, moraju poraditi na tome kako arhivsko gradivo, od samih arhivista obično predstavljano

⁶⁸ Usp. Isto. (2012-09-02)

⁶⁹ Usp. Rodoslovlje. Nav. dj. (2012-07-02)

⁷⁰ Usp. Paver, M. Nav. dj. (2012-07-02)

"memorijom naroda", no često nepoznato javnosti, predstaviti širem krugu korisnika, odnosno učiniti dostupnijim.⁷¹

U Hrvatskoj djeluju krugovi amatera-istraživača koji su nedavno potaknuli stvaranje Hrvatskog rodoslovnog društva „Pavao Ritter Vitezović“. Ideja je temeljena na sličnom društvu iz susjedne Slovenije, gdje djeluje slično društvo koje surađuje sa stručnjacima, povezuje istraživače, izdaje časopis i često organizira tribine u kojima sudjeluju amateri i stručnjaci.⁷² Društvo podupire razne projekte i skupove koji su povezani s istraživanjem rodoslovlja, a tako i srodnih znanosti.⁷³ Postoji i Rodoslovlje – Srpsko rodoslovno društvo koje djeluje na području Srbije i ima veliku bazu podataka jer joj je cilj informirati Srbe širom Srbije i izvan nje svojim umreženim informacijama o rodoslovlju i srodnim istraživanjima.⁷⁴

Neka od srodnih društava svakako su Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo, Društvo za povjesnicu zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“.⁷⁵ Hrvatski plemićki zbor društvo je koje djeluje već desetak godina, osnovano od strane skupine potomaka plemićkih loza iz južne i sjeverne Hrvatske te drugih povijesnih hrvatskih krajeva. Cilj im je okupiti sve što je ostalo od plemstva, utvrditi točne obitelji i rodoslovni niz kako bi mogli njegovati baštinu i nastaviti s poštivanjem tradicije.⁷⁶

Lako se dolazi do zaključka kako se na svim prostorima radi na istraživanju vlastite povijesti te kako djeluju udruge i društva koja omogućavaju lakše snalaženje među pregršti podataka koje početniku mogu djelovati zaglušujuće i davati osjećaj da ne zna otkuda krenuti. Prilikom istraživanja i oblikovanja rodoslovnog stabla veliku prednost ima mrežna dostupnost podataka jer se na taj način ubrzava pretraživanje. Rodoslovno istraživačko društvo „Pavao Ritter Vitezović“ na svojim mrežnim stranicama daje popis korisnih poveznica za istraživače; one uključuju upute za istraživače obiteljske povijesti te podatke o izvorima. Neke su od spomenutih The Genealogy Home Page⁷⁷, World-Wide Genealogical Resources⁷⁸, WorldGenWeb.⁷⁹

Na mrežnim stranicama izvori su navedeni prema geografskim regijama i pojedinačnim zemljama. Genealoško društvo Utah posjeduje veliku bazu podataka o genealoškim izvorima,

⁷¹ Lemić, Vlatka. Nav. dj. (2012-07-02)

⁷² Usp. Isto. (2012-07-02)

⁷³ Usp. Rodoslovlje. Nav. dj. (2012-07-02)

⁷⁴ Usp. Rodoslovlje, srpsko rodoslovno društvo. URL: <http://www.rodoslovlje.com/sr> (2012-09-02)

⁷⁵ Usp. Isto. (2012-07-02)

⁷⁶ Usp. Hrvatski plemićki zbor. URL: <http://plemstvo.hr/> (2012-09-01)

⁷⁷ The Genealogy Home Page. URL:

http://www.archives.com/ga.aspx?act=ancestor&gasearch=1&hop=vvl1c6&utm_source=rodoslovlje.hr&utm_medium=cb&utm_campaign=vvl1c6&ucb=1 (2012-07-02)

⁷⁸ World-Wide Genealogical Resources. URL: <http://www.archives.com/genealogy/free-world-genealogy.html> (2012-07-02)

⁷⁹ WorldGenWeb. URL: <http://www.worldgenweb.org/index.php> (2012-07-02)

uključujući i najveći dio starijih matičnih knjiga za područje Hrvatske. Same upute za istraživače mogu se naći na više mrežnih stranica koje su prvobitno namijenjene istraživačima iz inozemstva. To su primjerice:

1. Croatian Heritage Adama Eterovića⁸⁰
2. The Croatian Genealogy Homepage⁸¹
3. Genealogie in den Ländern der Österreichisch-Ungarischen Monarchie⁸² - sadrži poveznice na stranice s genealoškim izvorima za zemlje Austro-ugarske Monarhije
4. Geni.com⁸³- omogućuje jednostavnu izgradnju umreženih obiteljskih stabala i komunikaciju među korisnicima

Računalna upotreba gore spomenutog modela (po uzoru na matične knjige) može poslužiti istraživačima kao koristan alat koji olakšava istraživanja i bilježenje otkrivenih podataka i njihovih odnosa. Međutim, da bi se model upotrebljavao u praktičnoj primjeni i računalnim rješenjima, potrebno je smanjiti broj generiranih obiteljskih odnosa, točnije odabrati najizgledniji obiteljski odnos. Samim unapređenjem toga modela iskoristivost u povijesnim istraživanjima bila bi još veća, ali je zbog složenosti problematike povijesne demografije i analize matičnih knjiga teško zamisliti računalni model koji bi gotovo u potpunosti zamijenio klasični pristup.⁸⁴

„Da bi opravdali očekivanja korisnika i u potpunosti postali dio zajednice informacijskih stručnjaka, arhivisti moraju steći nova znanja i preuzeti nove uloge, prilagoditi svoje usluge potrebama informacijskoga društva i učiniti ih dostupnima u elektroničkom obliku.“⁸⁵

Prva asocijacija na obiteljsko stablo zasigurno je rukom crtano veliko obiteljsko stablo, koje imamo prilike vidjeti na nekim skicama starih hrvatskih obitelji, plemićke ili obične radničke krvi. U današnjem informacijskom okruženju rijetko tko će se sjetiti crtati stablo rukom; prije će se pronaći računalno rješenje koje će pomoći u izradi istoga te u samo nekoliko klikova mišem nacrtati rodoslovno stablo i time dovršiti ukupno istraživanje.

Prilikom odabira programskih rješenja pomoć u izradi stabla susret s mnogo različitih neizbježan je, stoga je bitno odrediti kriterije za analizu programa i tako odabrati one koji će biti

⁸⁰Croatian Heritage Adama Eterovića. URL: <http://www.croatians.com/>(2012-07-02)

⁸¹The Croatian Genealogy Homepage. URL: <http://www.feeffhs.org/>(2012-07-02)

⁸²Genealogie in den Ländern der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. URL: <http://www.genealogy.net/reg/ahel1814-d.html>(2012-07-02)

⁸³Geni.com. URL: <http://www.geni.com/>(2012-07-02)

⁸⁴Usp. Lauc, Davor. Vitek, Darko. Nav. dj. (2012-07-02)

⁸⁵Lemić, Vlatka. Nav. dj. (2012-07-05)

od najveće pomoći. Prije svega bitna je (1) lakoća uporabe. To je kriterij koji dolazi prije svih jer je za program od velike važnosti da je *user friendly*, kako bi ga mogli koristiti i početnici i korisnici koji su informatički potkovani. Program treba biti organizacijski dobro napravljen, imati logički slijed izbornika te jednostavnu navigaciju kroz isti.⁸⁶ (2) Jednostavnost instalacije i podešenja dolazi kao sljedeći bitan kriterij jer bi korisnik, koji je odlučio upotrijebiti navedeni program, trebao moći instalirati isti u samo nekoliko poteza mišem, a svaka promjena postavki mora biti logična i jednostavna. Što se tiče samoga sadržaja programa, on mora imati (3) skup karakteristika koje su bitne za jednostavno istraživanje i organizaciju stabla, što uključuje i podršku za razne vrste izvješća, grafova i stabala. Jedna od bitnih karakteristika programskih rješenja jest mogućnost povezivanja s izvorima koji su dostupni na mreži.⁸⁷ S obzirom na podneblje u kojemu se nalazimo, vrlo je bitno da program za obradu rodoslovnih podataka ima mogućnost podržavanja dijakritičkih znakova jer ukoliko se promijeni samo jedan mali dio imena, cijelo istraživanje može krenuti u drugom smjeru. (4) Pomoć i dokumentacija mora biti mrežno dostupna u obliku pitanja i odgovora ili umreženih formulara, a upute i vodiči također su dobrodošli, posebice ako su istraživači novi na tome području.⁸⁸

Dostupnost arhivskog gradiva složen je problem koji nije vezan samo uz arhive, već i uz pravna i politička pitanja. Na nacionalnoj razni problemi proizlaze iz mnoštva pravila koja uređuju dostupnost, a sadržana su u različitim provedbenim propisima te iz proturječnih zahtjeva glede transparentnosti i tajnosti. Sam problem dostupnosti arhivskog gradiva posvuda je sastavni dio cjelokupnog kulturnog okruženja te ga javnost svake zemlje tumači drugačije.⁸⁹ Pretežno svi programi za obradu rodoslovlja moraju se kupiti kako bi se mogli upotrebljavati. Neki imaju probnu verziju od nekoliko dana kako bi korisnici vidjeli odgovara li ili ne. U daljnjem su tekstu opisani neki od programa i navedene su njihove prednosti i nedostaci. Prilikom istraživanja rodoslovlja mrežnim putem, nezaobilazna je stranica Family Search (Slika 3.)⁹⁰, sponzorirana od strane Crkve Isusa Krista, svetaca posljednih dana, te postoji kako bi pomogla ljudima pronaći i dijeliti podatke o rodoslovljima. Prema dosadašnjim podacima to je najveća i najpopularnija rodoslovna mrežna stranica. Mogućnosti mrežne stranice sežu kroz potragu za precima (gruba potraga s neodređenim podatkom o pretku, kako bi se uvidjelo sadrži li bilo koji dio stranice traženi podatak). Dalje, moguće je pretraživanje po kategorijama (prema temi iz obiteljske povijesti) te suradnja s drugima (omogućuje dijeljenje podataka o obiteljskom rodoslovlju putem

⁸⁶ Usp. Rodoslovlje. Nav. dj. (2012-09-05)

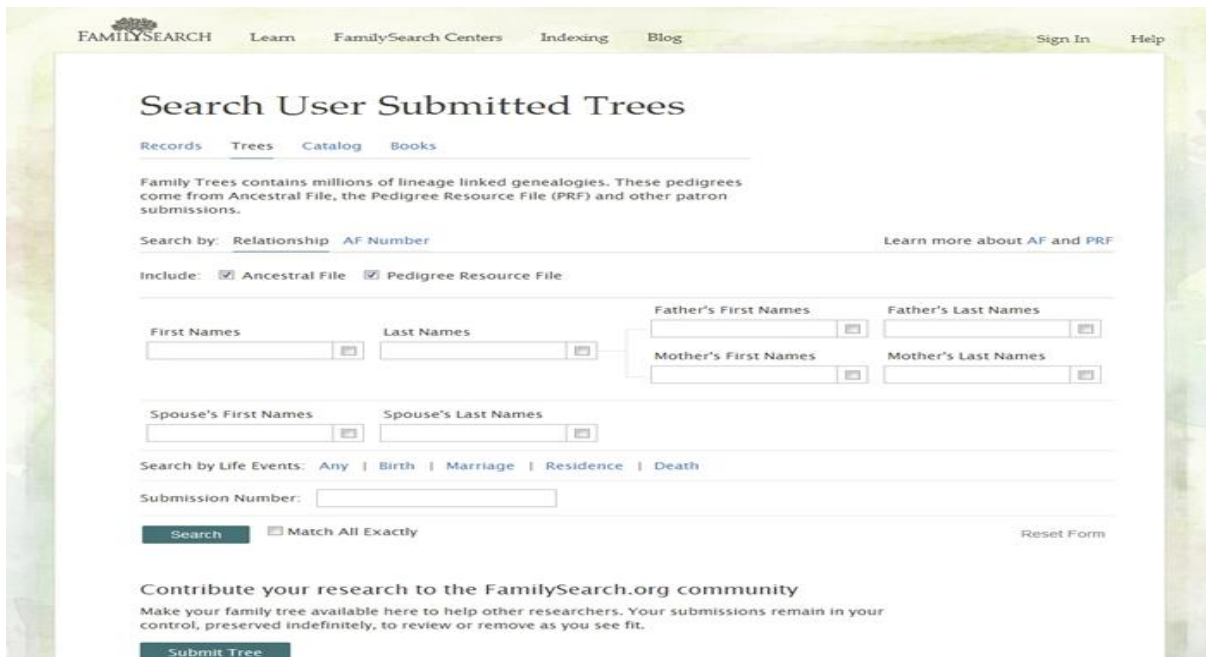
⁸⁷ Usp. Isto. (2012-09-05)

⁸⁸ Usp. Isto. (2012-09-05)

⁸⁹ Usp. Lemić, Vlatka. Nav. dj. (2012-09-05)

⁹⁰ Usp. Family Search: URL: www.familysearch.org (2012-09-05)

e-maila). Program Family Search pokrenut je 24. svibnja 1999. godine, sadrži 957 milijuna imena pretraživih u bazama. Od samoga pokretanja 10,3 milijarde puta aktivirano je pretraživanje, broj posjetitelja raste do 143 milijuna, prosječan broj pretraga na dan doseže 14 milijuna, a broj posjetitelja na dan 130 tisuća. Family Search mrežna stranica ima preko milijun registriranih korisnika te taj broj raste iz dana u dan.⁹¹

The image shows a screenshot of the FamilySearch.org website's search interface for user-submitted trees. The page title is "Search User Submitted Trees". Below the title, there are navigation links for "Records", "Trees", "Catalog", and "Books". A brief description states: "Family Trees contains millions of lineage linked genealogies. These pedigrees come from Ancestral File, the Pedigree Resource File (PRF) and other patron submissions." The search options include "Relationship" and "AF Number", with a link to "Learn more about AF and PRF". The "Include" section has checkboxes for "Ancestral File" and "Pedigree Resource File", both of which are checked. There are several input fields for names: "First Names" and "Last Names" (with a dropdown arrow), "Father's First Names" and "Father's Last Names", "Mother's First Names" and "Mother's Last Names", and "Spouse's First Names" and "Spouse's Last Names". Below these fields, there are options for "Search by Life Events" (Any, Birth, Marriage, Residence, Death) and a "Submission Number" field. A "Search" button is present, along with a "Match All Exactly" checkbox and a "Reset Form" link. At the bottom, there is a section titled "Contribute your research to the FamilySearch.org community" with a "Submit Tree" button.

Slika 3. Prikaz programskog alata Family Search

Program Ancestral Quest ima mogućnost instalacije probne verzije, dok registrirana verzija košta oko 30 USD. Proučavanjem tog programa vidljivo je da ne prolazi važan kriterij - ne podržava naše dijakritičke znakove, a generacija grafova i stabala ima prolaznu ocjenu. Upute i načini korištenja opisani su na službenoj stranici tako da, što se toga tiče, nije složen za upotrebu.⁹²

Personal Ancestor raspoloživ je za preuzimanje na stranicama Mormonske crkve iz Salt Lake Cityja. Od prednosti tog programa bitno je da podržava dijakritičke znakove, može se preuzeti za umreženo istraživanje, računala i mobitele. Na službenim su stranicama dane upute i

⁹¹ Usp. Isto. (2012-09-05)

⁹² Usp. Ancestral Quest. URL: <http://www.ancquest.com/progdesc.htm> (2012-09-05)

za preuzimanje i upotrebu, putem sličica i videozapisa, tako da taj program ima mnogo pozitivnih strana.⁹³ Negativna je možda jedino ta što nema baš oku najugodniji dizajn.

Family Tree Maker, odlično programsko rješenje, ima podršku za naša slova, s lakoćom se može instalirati i raditi u njemu te na mreži ima upute za korištenje. Dizajn mu je zadovoljavajući, ali se prilikom ispisa izmijeni pa to može stvarati negativnu kritiku kod korisnika. Kao dodatnu opciju ima mogućnost izrade stabla svih osoba.⁹⁴

U programskim alatima koji su uspoređivani vidljivo je da svaki od njih ima potrebne metapodatke. Uporabna se lakoća razlikuje upravo u tome jesu li autori omogućili vodič koji će krajnjem korisniku pomoći u služenju njihovim programom jer se korisnici razlikuju u svojim informatičkim predznanjima. Vizualni je učinak nešto o čemu programeri, barem u ovom području, ne vode previše brige, tako da programi s kojima se susreću istraživači nisu oku ugodni iako odgovaraju svim tehničkim kriterijima. Prilikom obrade podataka, vizualizacija je također jedan od čimbenika koji će utjecati na korisnika istraživača prilikom odabira alata za izradu rodoslovlja te je na tom području potrebno poraditi. Cijena paketa prilično je visoka i drži se već neko vrijeme na tržištu, ali prednost su paketi koji imaju probne verzije i tako korisnicima daju na uvid svoje mogućnosti koje, ako ih žele u potpunosti koristiti, moraju platiti.

3.4. Uloga interneta u suvremenom informacijskom okruženju

Što se tiče ukupne procjene informacijske i komunikacijske tehnologije, ista ima velik utjecaj na znanstveno komuniciranje i ukupan rad znanstvenika. Riječ znanstvenici u ovom se slučaju smatra globalnom, neovisno o području istraživanja. Znanstvenici više surađuju, a računalne se mreže sve više koriste te samim time postaju bogatije količinom podataka koje posjeduju.⁹⁵

Svakako se suradnja znanstvenika mnogo puta pokazala ispravnom te su mjesečni i godišnji susreti izrazito korisna pomagala jer koliko god istraživači bili daleko jedni od drugih,

⁹³ Usp. Personal Ancestor. URL: <https://familysearch.org/products> (2012-09-05)

⁹⁴ Usp. Family Tree Maker. URL: <http://www.familytreemaker.com/> (2012-09-05)

⁹⁵ Usp. Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji i budućnost očuvanja i primjene znanstvenog znanja. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99975 (2012-09-02)

njihova se polja istraživanja dodiruju i prekrivaju. Prije nekih desetak godina gotovo i ne bismo mogli znati jedni za druge, ali sada internet premošćuje sve granice.⁹⁶Samo postojanje udruga poput društva „Pavao Ritter Vitezović“ od velike je važnosti za istraživače jer u mnogo slučajeva istraživač treba usmjerenje, prijašnje iskustvo i u svakom slučaju dobru volju kolege koji će ga potaknuti na daljnji posao. Društvo je osnovano s ciljem poticanja i podupiranja rodoslovnih istraživanja te isto tako i educiranja zainteresiranih koji se bave istraživanjem.

Digitalni repozitoriji institucijski su digitalni arhivi koje su stvorili nastavnici, znanstvenici i studenti neke institucije i koji su dostupni krajnjim korisnicima u instituciji i izvan nje. U napretku znanstvenih istraživanja, digitalni repozitoriji imaju velik potencijal jer je u njima moguće pohraniti razne formate datoteka i vrste sadržaja (primjerice: eprint verzije, podatke istraživanja...). Budući da broj digitalnih repozitorija sa slobodnim pristupom stalno raste, očito je da su postali priznati kao ključni dijelovi infrastrukture znanosti u digitalnom svijetu.⁹⁷

Uloga interneta u suvremenom informacijskom okruženju ima niz prednosti, krenuvši od lakše dostupnosti građe, korištenju iste neovisno o geografskim uvjetima, te jedne od najvećih prednosti, a to je lakša komunikacija među istraživačima. Primjerice, desecima godina prije na mreži nije bio dostupan pregled matičnih knjiga te su istraživači morali osobno uspostaviti vezu sa župnim uredima ili crkvama kako bi ih dobili na uvid. Samim razvojem interneta povećalo se i objavljivanje rodoslovnih istraživanja, a čim postoji komunikacija među znanstvenicima, odmah se povećava kvaliteta istraživanja jer se ne istražuje već istraženo, nego se uspoređuje i upotpunjava. Konvencionalni su izvori tako sve više digitalizirani; ono što je bilo nezamislivo prije deset ili dvadeset godina sada je stvarnost i građa postaje lako dostupna, te je potrebna volja, znanje i vrijeme kako bi bila kvalitetno iskorištena.

3.3.5. Digitalizacija arhivskih izvora u Hrvatskoj i njihova mrežna dostupnost

Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe skup je aktivnosti koje teže k postizanju određenih ciljeva:

⁹⁶ Usp. Hawlina, Peter. Rodoslovni priručnik. Zagreb: Mozaik knjiga, 2009. Str. 17.

⁹⁷ Usp. Isto. Str. 19.

1. Digitalne zbirke koje nastaju digitalizacijom arhivske, knjižnične i muzejske građe kvalitetne su i iskoristive za zaštitu i poboljšanje dostupnosti građe.
2. Digitalizacija se odvija u okviru primjereno planiranih i vođenih projekata, sukladno poznatim načelima i prioritetima i prema utvrđenim normama.
3. Digitalne su zbirke dostupne korisnicima sukladno važećim pravilima korištenja.
4. Digitalizacija građe u cjelini dugoročno vodi stvaranju prepoznatljivog i značajnog sadržaja i sustava usluga u elektroničkom okruženju.⁹⁸

Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe određen je kao jedan od strateških ciljeva Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Važnost digitalizacije razvidna je i u brojkama. Potrebno je zaštititi građu i učiniti je dostupnom iz različitih izvora (iz više od 1400 knjižnica, više od 200 muzeja, iz 14 arhiva, ali i brojnih privatnih kolekcija i zbirki s cjelokupnog područja Republike Hrvatske). Ne smijemo zaboraviti niti veliki broj dokumenata koji se nalaze u zemljama s kojima je Hrvatska u daljoj ili bližoj prošlosti bila u državnim odnosima (Austrija, Italija, Mađarska, kao i države sljednice bivše Jugoslavije).⁹⁹

Hrvatska informacijsko-dokumentacijska referalna agencija – Hidra; stručna služba Vlade Republike Hrvatske za obavljanje informacijskih, dokumentacijskih i referalnih poslova osigurava dostupnost, pod jednakim uvjetima i nepristrano, besplatno i u otvorenom pristupu javnim službenim publikacijama/dokumentima i informacijama Republike Hrvatske svim korisnicima te promiče i unaprjeđuje uporabu javnih službenih informacijskih izvora Republike Hrvatske.¹⁰⁰

Prednosti su digitalizacije građe čuvanje građe za budućnost, nepostojanje ograničenja u budućnosti, dostupnost građe svima u svakom trenutku, bez geografskih ograničenja, uporaba suvremene tehnologije, brzo ostvarenje i neograničene mogućnosti daljnje obrade i upotrebe digitalizirane građe.¹⁰¹ Jedna od najvećih prednosti pronalaska građe na internetu pretraživanje je po sadržaju. To na konvencionalnim medijima nije moguće stolikom brzinom i točnosti, a puno znači u skraćivanju vremena istraživanja. Primjerice, pretražiti matične knjige moguće je prema

⁹⁸ Usp. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. <http://daz.hr/bastina/uvod.htm> (2012-28-5)

⁹⁹ Usp. Hrvatska kulturna baština. URL: <http://daz.hr/bastina/projekti.htm> (2012-07-05)

¹⁰⁰ Usp. Garvaš Delić, Ana. Milinović, Miroslav. Prikupljanje, odabir, obrada i pohrana dokumenata sa službenih mrežnih stranica tijela javne vlasti Republike Hrvatske. Arhivski vjesnik 49. (2006). URL: <http://hrcak.srce.hr/6233> (2012-09-08)

¹⁰¹ Usp. Mikrografija. URL: <http://www.mikrografija.si> (2012-09-05)

više kriterija: mjesto, vrsta, stvaratelj, razdoblje, pismo, jezik i dr., što pobliže određuje pretraživanje i sužava dobivene rezultate. Digitaliziranjem građe u svakom će se slučaju povećati broj zanimanja prema istraživanju i oblikovanju rodoslovlja jer, poznavajući ljudsku narav, čim je nešto lako dostupno, to je onda i iskoristivije jer nije potrebno ići do mjesta na kojem se nalazi, već se do dokumenta može doći iz naslonjača pomoću nekoliko klikova mišem.

Još 2002. godine kao strategija kulturnog razvitka Hrvatske predviđena je digitalizacija vrijedne građe koja se čuva u knjižnicama i arhivima, a ista uključuje i izvore za rodoslovna istraživanja. Na taj se način velikom broju zainteresiranih omogućuje pristup kulturnom blagu s udaljenih odredišta te se ujedno olakšava raspodjela i promocija hrvatskih kulturnih sadržaja u inozemstvu. Također se omogućuje i brzo pretraživanje građe tradicionalnih ustanova s udaljenih odredišta.¹⁰²

Na mrežnim stranicama ARHINET-a (Slika 4.), Arhivskog informacijskog sustava za opis, obradu i upravljanje arhivskim sustavom, moguće je pronaći razne digitalizirane spise potrebne za istraživanje rodoslovlja. Sama mrežna stranica namijenjena je ustanovama, istraživačima i korisnicima koje zanima i onima koji stvaraju arhivsko gradivo.¹⁰³ ARHINET je programsko rješenje koje na svojim mrežnim stranicama obuhvaća sve funkcije arhiva, od pohrane i čuvanja do zaštite, obrade i korištenja. Velika koncentracija digitaliziranih radova na mrežnoj stranici omogućuje laku dostupnost gradiva korisnicima, a uvođenje jedinstvenog nacionalnog arhivskog informacijsko-evidencijskog sustava kod svih imatelja i stvaratelja arhivskog gradiva omogućuje sjedinjavanje i razmjenu podataka među ustanovama koje čuvaju arhivsko gradivo, a što je najvažnije od svega, osigurava se njegova zaštita i informacijska cjelovitost.¹⁰⁴ Registar arhivskih fondova i zbirke Republike Hrvatske, središnja nacionalna evidencija arhivskog gradiva, sastavni je dio sustava i omogućuje umreženi pristup podacima o arhivskim zapisima koji se čuvaju u državnim i drugim arhivima te kod drugih imatelja arhivskog gradiva.¹⁰⁵

Mrežu javnih arhivskih ustanova čine Hrvatski državni arhiv i 18 područnih državnih arhiva. Podaci koji se nalaze na ARHINET programskom rješenju dostupni su i za područna odredišta, dok se područni državni arhivi skrbe za gradivo jedinica lokalne samouprave (gradovi, općine, županije).

¹⁰² Usp. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Nav. dj. (2012-09-01)

¹⁰³ Arhinet. Nav. dj. (2012-09-08)

¹⁰⁴ Usp. Isto. (2012-09-08)

¹⁰⁵ Usp. Isto. (2012-09-08)

Arhivski izvori koji su potrebni u istraživanju rodoslovlja i obiteljskih stabala, a mogu se pronaći na mrežnim stranicama ARHINET-a jesu matične knjige. Postoje dvije vrste pretraživanja: jednostavno i složeno. Autori nude upute kako pretraživati i što je potrebno upisati u koje polje. Programski je sustav čitak i jednostavan, upute su temeljite, tako da će krajnji korisnik, ukoliko se odluči za ovaj kao jedan od načina istraživanja, biti zasigurno zadovoljan. Sustav je bogat podacima; prilikom pretraživanja po područnim arhivima dolazi se do velike brojke pohranjenih dokumenata koja potvrđuje kako je ovaj informacijski sustav koristan i dobro osmišljen, te će biti, a tako već i je, od velike pomoći istraživačima rodoslovnih podataka.

Moguće je pretraživati i kataloge, arhivsko gradivo, dokumente, stvaratelje, imatelje, strane arhive, posebne zbirke te arhivske izvore koji su mrežno dostupni. Mrežna je stranica u svome djelovanju dobila odobrenje od strane Hrvatskoga muzejskog vijeća o primjeni programa u muzejima diljem Hrvatske. Zato je arhivska građa dio muzejskog blaga te Vijeće podržava korištenje ARHINET-a u vođenju poslovnog arhiva muzeja, točnije u obradi one građe za koju se u arhivskoj legislativi rabi termin arhivsko i registraturno gradivo. Sama priznanja te mrežne stranice objašnjavaju kolika je njezina potreba i koliko su podaci korisni prilikom istraživanja i suradnje zanstvenika na raznim projektima.

The screenshot shows the ARHINET website interface. At the top, the logo 'ARHINET' is displayed with the tagline 'arhivski informacijski sustav'. Below the logo is a navigation menu with links: 'Naslovnica', 'Pretraživanje', 'Stvaratelji', 'ARHINET', 'Pomoć', and 'Kontakti'. The main content area is titled 'Matične knjige' and features a search form. The form includes a search bar with the text 'Pretraživanje' and two options: 'jednostavno' and 'složeno'. Below the search bar, there is a list of categories: 'KATALOZI', 'ARHIVSKO GRADIVO', 'DOKUMENTI', 'OBAVJESNA POMAGALA', 'STVARATELJI', 'IMATELJI', 'STRANI ARHIVI', 'MATIČNE KNJIGE', 'POSEBNE ZBIRKE', and 'ARHIVSKI IZVORI ON-LINE'. The search form itself has the following fields: 'Mjesto:', 'Vrsta:' (dropdown), 'Tip:' (dropdown), 'Stvaratelj:', 'Imatelj:', 'Razdoblje od:', 'Razdoblje do:', 'Jezik:', and 'Pismo:'. A 'Traži' button is located at the bottom of the form.

Slika4. Prikaz složenog pretraživanja zapisa mrežne stranice ARHINET-a.

6. Zaključak

Vjerojatno su rijetki pojedinci koje ne zanima njihovo porijeklo. Većina nas zasigurno želi da sjećanja na starije pretke ne izblijede, nego da se zabilježe i sačuvaju kao poklon potomstvu.¹⁰⁶

U ovome su radu detaljno razrađeni postupci prilikom izrade rodoslovlja, počevši od samih definicija i postanka rodoslovlja te obrade izvora koji su potrebni za istraživanje. Matične knjige, matice rođenih, vjenčanih i umirlih, Status aimarum, popis stanovništva, zavičajnici, zemljišne knjige i katastar izvori su koje baštinske ustanove čuvaju i samim time olakšavaju i usmjeravaju istraživanje. Arhivi kao ustanove koje prikupljaju, pohranjuju i daju na korištenje rodoslovne izvore glavni su posrednici u istraživanju rodoslovlja te se upravo zbog toga treba poticati globalna digitalizacija građe koja je već sada u punom jeku, kako bi građa bila lakše dostupna, sigurnija od prirodnih katastrofa i kako bi se ubrzao tijek istraživanja.

O popularnosti rodoslovnih istraživanja u Hrvatskoj govori to da u mnogim gradovima djeluju radionice na temu rodoslovlja. Jedna je od aktivnijih „Za vašim korijenima“ sa sjedištem u Zagrebu. Djeluje u okviru Sveučilišta za treću životnu dob, namijenjenog umirovljenicima koji žele proširiti svoja znanja iz stranih jezika, informatike, povijesti umjetnosti i sl. Radionicu pohađa već druga generacija. Polaznike se nastoji na popularan način upoznati s metodama izrade obiteljskih rodoslova i kronika. Gostujući predavači, među kojima je više naših poznatih arhivista, obrađuju izvore rodoslovne građe, literaturu, računalnu podršku rodoslovnim istraživanjima i dr. To je radionica iz koje se mogu izložiti zapažanja o odnosu arhiva i korisnika-amatera, istraživača rodoslova.¹⁰⁷

Kako bi izvori koji su potrebni za istraživanje rodoslovlja bili lako dostupni, potrebno je pokrenuti što više projekata digitalizacije najznačajnijeg kulturnog i nacionalnog blaga, a na temelju digitaliziranog materijala započeti sa stvaranjem digitalnih knjižnica. Samu digitalizaciju treba povjeriti profesionalnim tvrtkama i „potaknuti aktivnosti izbora materijala, izbora i primjene normi, zaštite autorskih prava, ispitivanja mogućnosti za stvaranje prihoda za projekt digitalizacije kulturnog i nacionalnog blaga”.¹⁰⁸ Aktivnost po pitanju rodoslovlja postoji, a potrebno bi je bilo možda još više približiti krajnjem korisniku, u ovome slučaju istraživaču, jer mreža obiluje programskim rješenjima za istraživanje rodoslovlja. Potrebno je samo malo

¹⁰⁶ Usp. Meze, Ljudevit. Nav. dj.

¹⁰⁷ Usp. Paver, M. Nav. dj. (2012-09-08)

¹⁰⁸ Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Nav. dj. (2012-09-08)

vremena dok ih se pronađe i prouči kako bi se pronašao upravo onaj koji odgovara korisniku. Hrvatski državni arhiv sa svojim je programskim alatom ARHINET učinio lako dostupnim vrlo mnogo podataka koji su od velike pomoći pri istraživanju, lako su pretraživi i potrebni istraživaču.

Istražujmo svoja rodoslovlja i potičimo digitalizaciju izvora: „U zahvalu precima, na dar mladima!“¹⁰⁹

¹⁰⁹ Zagrebačko arhivističko društvo. Nav. dj. (2012-09-10)

7. Literatura

1. Akmadža, Miroslav. Oduzimanje crkvenih matičnih knjiga u Hrvatskoj u vrijeme komunizma. // Croatica Christiana periodica, 32 (2008).
2. Ancestral Quest. URL: <http://www.ancquest.com/progdesc.htm> (2012-09-05)
3. Arhinet. URL: <http://arhinet.arhiv.hr/index.aspx> (2012-09-08)
4. Blog šokac graničar. URL: <http://sokacgranicar.blogger.hr/post/starosjediodci-slavonske-posavine-/900950.aspx> (2012-5-14)
5. Croatian Heritage Adama Eterovića. URL: <http://www.croatians.com/> (2012-07-02)
6. Family Search. URL: www.familysearch.org (2012-09-05)
7. Family Tree Maker. URL: <http://www.familytreemaker.com/> (2012-09-05)
8. Garvaš Delić, Ana. Milinović, Miroslav. Prikupljanje, odabir, obrada i pohrana dokumenata sa službenih mrežnih stranica tijela javne vlasti Republike Hrvatske. Arhivski vjesnik 49. (2006). URL: <http://hrcak.srce.hr/6233> (2012-09-08)
9. Genealogie in den Ländern der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. URL: <http://www.genealogy.net/reg/ahe1814-d.html> (2012-07-02)
10. Geni.com. URL: <http://www.geni.com> (2012-07-02)
11. Hawlina, Peter. Rodoslovni priručnik. Zagreb: Mozaik knjiga, 2009.
12. Horvat, Zorislav. Sačuvani nadgrobni spomenici nekih senjana i osoba značajnih za povijest Senja – u Senju i drugdje. Str 83. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?id_clanak_jezik=27853&show=clanak (2012-09-01)
13. Hrvatska kulturna baština. URL: <http://daz.hr/bastina/projekti.htm> (2012-07-05)
14. Hrvatski drzavni arhiv. URL: <http://www.arhiv.hr/arhiv2/Onama/index.htm> (2012-05-28)
15. Hrvatski plemići zbor. URL: <http://plemstvo.hr/> (2012-09-01)
16. Katastar i gruntovnica. URL: <http://katastarigruntovnica.comze.com/index.html> (2012-07-06)

17. Katastar. URL: <http://www.katastar.hr/dgu/poj.php?gr=5> (2012-07-05)
18. Klaić, Bratoljub. Rječnik stranih riječi. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1978.
19. Lauc, Davor. Vitek, Darko. Logika i povijesne znanosti - problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=956244 (2012-07-01)
20. Lemić, Vlatka. Arhivi i Internet- nove mogućnosti dostupnosti i korištenja arhivskoga gradiva. URL: <http://hrcak.srce.hr/9103> (2012-07-01)
21. Lovrenović, Ivan. Sedam dana po Bosni u kolovozu godine 2008. Zagreb: Naklada Ljevak, 2009.
22. Meze, Ljudevit. Matične knjige Valpovštine - ishodište za izradu rodoslovlja. // Valpovački godišnjak, 13 (2008). Str. 50.
23. Mikrografija. URL: <http://www.mikrografija.si> (2012-09-05)
24. Modrušan, Martin. Matične knjige kao izvor informacija s posebnim osvrtom na bilješke na marginama. // Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci 41. (2000), str. 441.
25. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. <http://daz.hr/bastina/uvod.htm> (2012-28-5)
26. Paver, M. Rodoslovac - amater na vratima arhiva. URL: http://www.daz.hr/zad/2004_izlaganje_paver.htm (2012-4-6)
27. Personal Ancestor. URL: <https://familysearch.org/products> (2012-09-05)
28. Pravilnik o zaštiti i čuvanju arhivskog i registraturnog gradiva izvan arhiva. URL: http://arhinet.arhiv.hr/_Download/PDF/Pravilnik_o_zastiti_i_cuvanju_arhivskog_i_registraturnog_gradiva_izvan_arhiva.pdf (2012-10-05)
29. Republika Hrvatska Ministarstvo Uprave. URL: <http://www.uprava.hr/default.aspx?id=656> (2012-07-02)
30. Rodoslov.ba. URL: <http://www.rodoslov.ba/Pages/view/3/1/> (2012-5-14)
31. Rodoslovlje blogger. URL: <http://rodoslovlje.blogger.hr/post/gdje-su-stare-matice/63153.aspx> (2012-5-14)

32. Rodoslovlje, Srpsko rodoslovno društvo. URL: <http://www.rodoslovlje.com/sr> (2012-09-02)
33. Rodoslovlje. URL: <http://www.rodoslovlje.hr> (2012-07-01)
34. Švob, Melita. Židovi u Hrvatskoj - židovske zajednice : Knjiga I. Zagreb: K. D. Miroslav Šalom Freiburger, 2004.
35. The Croatian Genealogy Homepage. URL: <http://www.feefhs.org/> (2012-07-02)
36. The Genealogy Home Page. URL: http://www.archives.com/ga.aspx?_act=ancestor&gasearch=1&hop=vvllc6&utm_source=rodoslovlje.hr&utm_medium=cb&utm_campaign=vvllc6&ucb=1 (2012-07-02)
37. Vekarić, Nenad. Genealogija u službi onomastike. // Folia onomastica Croatica 12/13 (2007). URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=36685 (2012-5-14)
38. Vrana, Radovan. Digitalni repozitoriji i budućnost očuvanja i primjene znanstvenog znanja. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99975 (2012-09-02)
39. WorldGenWeb. URL: <http://www.worldgenweb.org/index.php> (2012-07-02)
40. World-Wide Genealogical Resources. URL: <http://www.archives.com/genealogy/free-world-genealogy.html> (2012-07-02)
41. Zakon o arhivskom gradivu i arhiima. URL: <http://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima> (2012-02-08)
42. Zakon o popisu stanovništva. URL: <http://www.zakon.hr/z/348/Zakon-o-popisu-stanovni%C5%A1tva,ku%C4%87anstava-i-stanova-u-Republici-Hrvatskoj-2011.g>. (2012-07-05)
43. Zakon o zemljišnim knjigama. Članak 3. URL: <http://www.zakon.hr/z/103/Zakon-o-zemlji%C5%A1nim-knjigama> (2012-07-05)
44. Zavičajnici grada Osijeka 1901.-1946. / priredili Stjepan Sršan i Vilim Matić, Osijek: Državni arhiv, 2003.